

ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

ІГОР КОЛЯДА

**ВАСИЛЬ
ВИШИВАНИЙ**

Харків
«ФОЛІО»
2024

Я більше українець, як австріяк... Я люблю українців.
Я почуваю себе українцем і тільки для добра України
можу співпрацювати!

Україна, як дитина, маленька, золота. Вона росте!
Колись з неї буде сильна, дужа і могутня людина!..

Є у нас люде, дорослі, великі... Вони бавляться військом, державою, долею народа... Це діти. Але діти недобрі. Не вертайте дитячі дні! Геть ідіть собі, дорослі діти!..

Вільгельм Габсбург — Василь Вишиваний

В ньому було дуже багато витривалосте і твердосте,
що впливали з його рішучого вибору, зробленого після,
мабуть, довгих розважань.

Є. Онацький

Розділ перший

Габсбурги

Габсбурги є одним із найдавніших монарших домів Європи. Впродовж тисячоліття вони правили (в різні періоди) Священною Римською імперією германської нації, Іспанією, Італією, Нідерландами, Австрійською імперією, Австро-Угорською монархією, до яких належала, зокрема, більша частина Східної Європи.

Родоначальником дому Габсбургів вважається ельзаський дворянин Гунтрам Багатий, який мав графські володіння у Швабії. Його внук Радбот в 1020—1030-х роках на узбережжі ріки Аре (нині — Швейцарія) біля містечка Клеттгау збудував невеликий замок, який він назвав Габсбург (від старонімецького *hab* — брід чи від *Habicht* — яструб). Його внук Отто II (помер 8 листопада 1111 року) першим став іменуватися графом Габсбургом, що стало спадкоємним іменем його нащадків.

У першій половині XIII століття брати Альбрехт IV і Рудольф III розділили родові володіння — нащадки останнього залишилися аристократами регіонального рівня (лінія Габсбург-Лауфенбург), а виходу Габсбургів на європейський рівень історія завдячує синові Альбрехта IV Рудольфові IV. По смерті батька він успадкував родові володіння Габсбургів в Ельзасі та Швейцарії, а після одруження отримав графство Гогенберг в центральній Швабії, що зро-

било його одним з найбільших правителів південно-західної Німеччини.

Родовий замок Габсбургів в Ааргау, Швейцарія залишався власністю Габсбургів до 1415 року, коли австрійський герцог Фрідріх IV втратив кантон Ааргау у війні зі Старою Швейцарською Конфедерацією.

Як вірний послідовник свого хрещеного батька імператора Фрідріха II Гогенштауфена, Рудольф на його боці брав участь у війні проти швейцарських кантонів і Базельського єпископства, за що був винагороджений новими землями від імператора і анафемою від папи Інокентія IV. Для спокути гріхів у 1254 році Рудольф IV приєднався до Пруського хрестового походу богемського короля Оттокара II й брав участь у заснуванні міста Кенігсберг. Він не втратив свою могутність і з припиненням династії Гогенштауфенів на престолі Священної Римської імперії і захопив більшість володінь графів Кібург (родичів по матері), чоловіча лінія яких перервалася у 1263 році, ставши найбільшим магнатом Швабії, одного з п'яти стержневих герцогств середньовічного німецького королівства.

Після смерті в 1272 році Річарда Корнуольського на з'їзді німецьких князів у Франкфурті Рудольф Габсбург був 1 жовтня 1273 року обраний новим королем Німеччини, завдяки підтримці Фрідріха III Гогенцоллерна, бургграфа Нюренберга, а також герцогів Саксен-Віттенбергського Альбрехта II і Баварського Людвіга II, за яких були видані дочки Рудольфа.

Під іменем Рудольф I він коронувався в Аахені 24 жовтня 1273 року і практично зразу відмовився від претензій німецьких королів на владу в Італії й престол Сицилії, так і не коронувавшись як імператор Священної Римської імперії. Натомість він зосере-

дився на зміцненні централізованої влади в країні, у чому Рудольф I спирався на скликаний в 1274 році парламент. Основним суперником у цьому був чеський король Отакар II Пржемысл, який в 1250—60-х роках створив велику державу на південному сході Німеччини, об'єднавши під своєю владою Богемію, Моравію, Австрію, Штирію, Каринтію і Крайну. Після відмови Отакара присягнути на вірність Рудольфу, він був оголошений зрадником і після його загибелі у битві під Віднем у 1278 році під контроль короля Німеччини перейшли всі землі Отакара, крім Чехії і Моравії.

У 1282 році король Рудольф I офіційно передав Австрію й Штирію в спадкове володіння своїм синам, і в них Габсбурги зберігали престол до 1918 року. З часом ядро габсбурзьких володінь у Швейцарії було втрачене, натомість до них приєдналися Тіроль і Каринтія, а згодом — землі в Бургундії, Фландрії, Італії, Угорщині, Чехії, Португалії, Мексиці та Іспанії, що спричиняло численні війни по всій Європі.

Іспанська чоловіча гілка Габсбургів обірвалася 1700-го року, австрійська — 1780-го; онук Марії Терезії, останній імператор Священної Римської імперії Франц II в 1804 році проголосив себе першим імператором новоутвореної Австрійської імперії під іменем Франц I, яка проіснувала до 1918 року, коли престолу зрікся останній правлячий монарх династії Габсбургів цісар Австро-Угорщини Карл I.

Австрійська гілка Габсбургів походить від святої Ольги і великих князів київських Святослава Хороброго, Володимира Великого, Ярослава Мудрого.

Засновниками цієї гілки були імператриця Марія Терезія (1717—1780) з дому Габсбургів та її чоловік Франц I Стефан (1708—1765)

з Лотарінгського дому. Останній був нащадком герцога лотарінгського Карла III (1543—1608) і його дружини Клод, доньки короля Франції Генріха II (1519—1559) і Катерини Медичі. В свою чергу Генріх II був прямим нащадком короля Генріха I (1008—1060) і Анни Ярославни — доньки Ярослава Мудрого, онучки святого Володимира Великого, правнучки Святослава Хороброго і праправнучки Ігоря і святої Ольги. Таким чином, вся австрійська гілка Габсбургів, яку ще називають Габсбургсько-Лотарингським домом, зокрема імператор Франц-Йосиф I, є нащадками великих князів київських.

В останній третині XVIII ст. Європа пережила три поділи Речі Посполитої, проведені Росією, Пруссією й Австрією. Зникнення цієї польсько-литовсько-білорусько-української держави катастрофічно порушило політичну рівновагу. Кордони Російської імперії опинилися в серці Європи, а Пруссія отримала потужні ресурси, які використала для домінування в німецькому світі. Габсбурги набули Галичину і частину Малопольщі, та, згодом, Буковину. Ці землі отримали назву Королівство Галичини і Лодомерії, нагадуючи про галицько-волинські володіння Данила Романовича і його корону.

Саме українська частина цього Королівства зі столицею у Львові стала в XIX і на початку XX ст. нашим П'ємонтом. Під скіпетром австрійських імператорів, які від середини XIX ст. стали австро-угорськими монархами, розвинулася українська преса, шкільництво і вища освіта. Саме тут у часи заборони в Російській імперії українського друку видавалися твори класиків нашої літератури. Саме до Львова спрямовувала свої пожертви на Наукове товариство імені Шевченка малоросійська аристократія, бо в Києві, Полтаві і Чернігові неможливо було провести навіть

маніфестацію на честь Тараса Шевченка. Саме у Львові Михайло Грушевський отримав професорську посаду, написав і видав більшу частину своєї безсмертної «Історії України-Руси». Саме в Австро-Угорщині українці (зокрема, й селянство) здобули свій перший досвід парламентської боротьби — великої політики у демократичний спосіб.

Отже, династія Габсбургів є невід'ємною від історії становлення української нації й здобутків українства. Їхня роль пов'язана із загальною підтримкою українства, в якому вони бачили вірну опору свого трону.

Розділ другий

Батько

Ерцгерцог (австрійський архікнязь) Карл Стефан Австрійський (Карл Стефан Габсбург-Лотарингський), народжений 5 вересня 1860 р., в Зідлоховицях поблизу Брно, походив із войовничої лінії габсбурзького роду. Він був другий син ерцгерцога Карла Фердинанда Габсбурга й Елізабети Франциски Австрійської.

Він був онуком ерцгерцога Карла фон Габсбурга, який переміг Наполеона під Асперном.

Карла Стефана прийняв і виховав після смерти батька його дядько, ерцгерцог Альбрехт, фельдмаршал габсбурзького війська і військовий стратег. Альбрехт виховував Карла Стефана і трьох його братів, щоб долати труднощі та досягати успіхів.

Один із Стефанових братів, Фрідріх, став фельдмаршалом. Інший, Ойген, був великим магістром Тевтонських Рицарів. Сестра Марія-Крістіна добилася успіху там, де зазнав поразки Максимільян. Вона поновила габсбурзький зв'язок з Іспанією, вийшовши заміж за іспанського короля.

Карл Стефан 1875 р. поступив до Імператорської морської академії (Фіуме), яку закінчив у 1879 р.

Військову кар'єру почав у 1876 році службою в елітарному піхотному полку цісаря Франца Йосифа I в ранзі підпоручника.

Піднімаючися східцями військової кар'єри, Карл Стефан зберіг свою популярність серед молодших офіцерів.

«Батько мій, архікнязь Кароль Стефан (Карл Стефан (1860—1933) — другий син ерцгерцога Карла Фердинанда. 1879 р. закінчив Морську академію. Від 1901 р. — віце-адмірал, від 1912 р. — адмірал військово-морського флоту Австро-Угорщини» (з автобіографії В. Габсбурга).

Карл Стефан був одним із засновників Цісарсько-королівської вітрильної ескадри — почесного товариства, яке не мало формального стосунку до флоту. Його захоплення морем було з-поміж усіх найсильнішим.

Значну частину молодих років Карл Стефан провів у морських мандрях навколо Середземного моря та до Латинської Америки.

Жоден інший архікнязь не проводив стільки часу в морських мандрівках і не мав такої кількості яхт, як Карл Стефан. Придворні дами навіть жартували, що він замовляє собі нові яхти частіше, ніж його дружина — нові сукні.

Яхта, якою архікнязь зазвичай подорожував із родиною, називалася «Вагурус», і її сконструював — на спеціальне замовлення — відомий лондонський корабельний майстер Альфред Браун.

Яхту обслуговувала команда з тридцяти п'яти моряків. На верхній палубі спорудили прикриті дахом місця для прогулянок під час дощової погоди, пасажирські каюти з окремими лазничками були на нижній палубі й могли прийняти одночасно понад двадцять гостей. Окрім того, на кораблі були ще дві великі кают-компанії, елегантна їдальня з оббитими темно-зеленою шкірою меблями та з дубовими панелями на стінах, бібліотека. Усі приміщення обставили вишуканими дизайнерськими меблями. На підлогах і на стінах кают були бордові килими та червоні вельветові

подушки, всюди стояли зручні шезлонги і кушетки, покривала й порт'єри пошили з вишуканого ситцю. Шафи з дзеркалами в повний зріст, у кожній каюті — туалетний столик, комод і рукомийник зі світлого дуба. Перебування на цій яхті було зручним і приємним, тут не випадало скаржитися на труднощі тривалих морських подорожей, про які так часто розповідають моряки.

На морі Карл Стефан перетворювався з вічно неуважного та заклопотаного кількома справами водночас мрійника на суворого капітана й ретельно стежив за дотриманням жорстких правил, які він сам і склав.

З 1901 р. Карл Стефан — віце-адмірал, від 1912 р. — адмірал військово-морського флоту Австро-Угорщини.

Не меншим його захопленням був живопис. Він міг з раннього ранку і до пізньої ночі просидіти в майстерні, працюючи над якоюсь картиною. Малюючи, Карл Штефан завжди наспівував якусь довгу монотонну мелодію без слів. Співав тихенько, і за цим звуком його завжди можна було знайти, якщо він ховався зі своїм мольбертом не в майстерні, а в якомусь закутку замка. Іноді влаштовував художні мандрівки на своїй яхті. Тоді він брав зі собою кількох відомих художників, і вони разом вирушали в кількадечний круїз, із якого привозили нові картини, написані у відкритому морі. Час від часу архікнязь організовував виставки своїх робіт у невеличких приватних салонах і галереях.

Високий, жвавий та міцний Карл Стефан був надзвичайно емоційним і імпульсивним. Він міг миттєво змінити всі свої плани і дуже дивувався, коли така зміна ставала несподіванкою для інших.

Карла Стефана вважали людиною сучасних переконань. За своїми переконаннями він був полонофіл. Карл Стефан вивчив польську мову, студіював польську історію та мистецтво.

Зміст

<i>Розділ перший. Габсбурги</i>	4
<i>Розділ другий. Батько</i>	9
<i>Розділ третій. Матір</i>	19
<i>Розділ четвертий. Дитинство</i>	23
<i>Розділ п'ятий. Роки навчання та становлення особистості</i>	53
<i>Розділ шостий. У роки Великої війни. УСС</i>	68
<i>Розділ сьомий. У вирі Української революції</i>	80
<i>Розділ восьмий. Поет і журналіст</i>	94
<i>Розділ дев'ятий. Міжвоєнні роки</i>	102
<i>Розділ десятий. Трагічний фінал</i>	114
<i>Використана література</i>	123